

АНОТАЦІЯ

Петрова М.Г. Удосконалення контролінгу в управлінні фінансами сільськогосподарських підприємств. – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 07 “Управління та адміністрування” за спеціальністю 073 “Менеджмент”. – Центральноукраїнський національний технічний університет МОН України. – Кропивницький, 2021.

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення та вирішення актуального науково-прикладного завдання, яке полягає у розробленні теоретичних положень, методичних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення контролінгу в управлінні фінансами сільськогосподарських підприємств.

У роботі розкрито історичні передумови становлення та розвитку концепції контролінгу, здійснено порівняння та виокремлено особливості його американської та німецької моделей, проведено класифікацію та досліджено еволюцію концепцій, виокремлено морфологічну, функціональну, цільову (результативну) та організаційну складові контролінгу. Контролінг визначено як підсистему оперативного регулювання сукупності бізнес-процесів виробничого підприємства, що забезпечує йому можливість виконувати роль центрального елемента у процесі організування профільної діяльності, структуровану сукупність принципів і стратегії досягнення ринкової мети функціонування на основі нормативного аналізу технологічно-управлінської звітності. Контролінг в управлінні фінансами визначено у якості інтегрованого до загальної системи управління ринковою вартістю підприємства динамічного комплексу принципів і методів варіативного розроблення та реалізації управлінських рішень у сфері регулювання й контролю потоків грошових коштів бізнес-процесів діяльності на основі зовнішніх та внутрішніх джерел інформації з акцентом на координуванні та управлінні за відхиленнями від стандартизованих витрат на виробництво продукції, запобіганні сезонних ризиків скорочення надходжень грошових коштів.

Наголошується, що контролінг в управлінні фінансами зосереджено на регулюванні витрат у сфері виробництва та реалізації продукції, встановленні

вартісних критеріїв ключових показників результативності їхнього здійснення, оцінюванні доцільності і коригуванні розміру та рівня ефективності з метою гарантованого забезпечення реалізації головної мети діяльності (місії підприємства) у стратегічній перспективі. У якості організаційно-економічних засад запровадження контролінгу в управлінні фінансами розглядаються теоретичні основи та практичні засади менеджменту витрат на виробництво продукції. Об'єктами блоку контролінгу в управлінні грошовими потоками операційної діяльності є координування та управління за відхиленнями від стандартизованих прямих витрат заощадливого виробництва продукції. Стандартизація розмірів витрат здійснюється у процесі реалізації бюджетної стадії формування маржинального доходу засобами процесно орієнтованого управління.

Висунуто і доведено гіпотезу про те, що комплексне обґрунтування напрямів удосконалення контролінгу в управлінні фінансами сільськогосподарських підприємств ґрунтується на економічному оцінюванні їхнього поточного стану і вимагає розробки відповідної методології з врахування сукупності умов ринкового господарювання. У процесі виконання досліджень проведено аналіз методичних підходів до оцінювання зовнішнього середовища формування фінансових результатів діяльності та особливостей регулювання потоків грошових коштів сільськогосподарських підприємств на мезоекономічному рівні національної економіки. Акцентовано увагу на тому, що аналіз економічних рахунків утворення доходу економічних рахунків сільського господарства України в фактичних цінах демонструє динаміку та ланцюгові залежності обсягів валової доданої вартості, чистої доданої вартості, факторних доходів, чистого поточного прибутку/змішаного доходу, а з цим – сукупності джерел формування фінансових ресурсів діяльності сільськогосподарських підприємств від параметрів галузевого випуску продукції, проміжного споживання, споживання основного капіталу, податків та субсидій на виробництво, рівня оплати праці найманих працівників.

Стверджується, що процесно орієнтоване управління повними перемінними витратами операційної діяльності з вирощування сільськогосподарської продукції як динамічний елемент менеджменту витрат на виробництво продукції усуває недоліки традиційних методів періодичного калькулювання постійних та змінних витрат виробництва при підведенні підсумків діяльності після завершення звітного періоду.

Воно розглядається у якості інструменту прийняття превентивних управлінських рішень у сфері регулювання потоків виробничих витрат, формування цільової собівартості продукції, розподілення загальновиробничих і загальногосподарських непрямих витрат між виконавцями бізнес-процесів. Очікуваними результатами проведення вартісного аналізу функцій управління, як обов'язкового елементу процесно орієнтованого управління підприємством, є підвищення рівня продуктивності діяльності, передбачуване та прогнозоване зниження рівня собівартості, трудомісткості та витрат часу на реалізацію бізнес-процесів. Дано характеристику трьом компонентами процесно орієнтованого управління грошовими потоками прямих витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Адаптування інструментів операційного менеджменту витрат центрів відповідальності до системи контролінгу в управлінні фінансами сільськогосподарського підприємства запропоновано здійснювати у процесі імплементації до переліку прийомів регуляторного впливу інструментів заощадливого виробництва, що орієнтовано на урізноманітнення випуску кінцевої продукції невеликими замовними партіями, забезпечення умов виживання, зростання та розвитку з досягненням необхідного рівня рентабельності, запровадження принципів інтегрованого корпоративного менеджменту, інженерії вартості. Наголошується, що конгломератне об'єднання прийомів та засобів цільового обліку потоків витрат, калькулювання витрат на обсяг реалізованої продукції, управління собівартістю її окремих видів, функціонального групового менеджменту дозволяє конфігурувати систему *Kaidzen costing* управління собівартістю продукції протягом життєвого циклу функціонування сільськогосподарського підприємства в межах блоку контролінгу грошових потоків в управлінні фінансами.

Стверджується, що очікуваними наслідками удосконалення чинних підходів до оцінювання факторів безпосереднього впливу зовнішнього середовища на формування фінансових результатів діяльності, встановлення усереднених параметрів впливу особливостей регулювання потоків грошових коштів на фінансовий стан засобами стратегічного аналізу повинно стати підвищення рівня поінформованості суб'єктів господарювання щодо потенціалу формування фінансових ресурсів, рівня ефективності інвестицій, фінансової безпеки, якості

управління фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств. Результати аналізу факторів внутрішнього середовища діяльності, отримання яких дозволяє завершити комплексне оцінювання фінансової позиції підприємства, мають забезпечувати можливості прийняття ефективних рішень про підвищення рівня їхньої стійкості, ідентифікувати показники фінансової стабільності, платоспроможності, ділової активності, рентабельності продукції, активів та фондів, інтегрувати перелічені показники до системи контролінгу в управлінні фінансами, нарощувати чистий грошовий потік від операційної діяльності.

Сформульовані у роботі інноваційні пропозиції щодо імплементації операційно орієнтованого бюджетного управління діяльністю з вирощування продукції тваринництва до системи контролінгу в управлінні фінансами ґрунтується на всебічному врахуванні особливостей планомірного отримання кінцевої продукції спеціалізованим сільськогосподарським підприємством на основі контрольованого, ритмічного у часі, прогнозованого, послідовно-безперервного циклічного відтворення ланцюгового єдиного виробничого та технологічного процесів. Запропонована послідовність складання системи бюджетів заощадливого виробництва у складі контролінгу в управлінні фінансами дозволяє формалізувати процеси аналізу ланцюжка видів діяльності, що створюють цінність, як запоруки отримання виробничим підприємством конкурентних переваг у обраному сегменті діяльності.

Сформульовані у роботі пропозиції щодо регулювання сезонних коливань чистого грошового потоку від основної діяльності забезпечують скорочення операційного грошового циклу, зменшення потреби у коштах для його обслуговування і мінімізації ризиків інфляційних втрат. Вони ґрунтуються на моделюванні ситуативних змін співвідношення між показниками зовнішнього для підприємства об'єктивного сезонного ринкового попиту, а також контрольованих ним показників, що формують тривалість його операційного, виробничого та фінансового циклів.

Ключові слова: грошові потоки, бюджет діяльності, контролінг, управління фінансами, фінансовий менеджмент, сільськогосподарське підприємство

ANNOTATION

Petrova M.G. Improvement of control in the management of finances of agricultural enterprises. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 07 “Management and Administration” in specialty 073 “Management”. – Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kropyvnytskyi, 2021.

The dissertation research provides theoretical generalization and solution of the actual scientific and applied task, which consists in the development of theoretical provisions, methodological approaches and scientific and practical recommendations for improving control in the management of finances of agricultural enterprises. The paper revealed the historical prerequisites for the formation and development of the concept of controlling, compared and distinguished the features of its American and German models, conducted the classification and study of concepts, distinguished morphological, functional, target (effective) and organizational components of control. Control is defined as a subsystem of operational regulation of the totality of business processes of a production enterprise, which provides it with the opportunity to act as a central element in the process of organizing profile activities, a structured set of principles and a strategy for achieving the market goal of functioning on the basis of normative analysis of technological and management reporting. Control in financial management is defined as a dynamic set of principles and methods of variative development and implementation of management decisions in the field of regulation and control of cash flows of business processes based on external and internal sources of information with a focus on coordination and management of deviations from standardized costs for production, preventing seasonal risks of reducing cash flows.

It is emphasized that control in financial management is focused on regulating costs in the field of production and sales of products, establishing cost criteria for key indicators of their effectiveness, assessing the feasibility, and adjusting the size and level of efficiency to ensure the implementation of the main goal of the enterprise in the strategic perspective. As an organizational and economic basis for the introduction of control in financial management, theoretical foundations and practical principles of management of production costs are considered. The objects of the control unit in the management of cash flows of

operational activities are coordination and management of deviations from standardized direct costs of saving production of products. Standardization of expenditures is carried out in the process of implementation of the budget stage of margin income formation by means of process-oriented management.

The hypothesis has been put forward and proved that the comprehensive substantiation of the directions of improvement of control in the management of finances of agricultural enterprises is based on the economic assessment of their current state and requires the development of an appropriate methodology taking into account a set of market management conditions. In the process of conducting researches, the analysis of methodological approaches to the assessment of the external environment of the formation of financial results of activities and peculiarities of regulation of cash flows of agricultural enterprises at the mesoeconomic level of the national economy was carried out. Attention is paid to the fact that the analysis of economic accounts for the formation of income of economic accounts of Ukrainian agriculture in actual prices demonstrates the dynamics and chain dependence of the volumes of gross added value, net added value, factor income, net current profit / mixed income, and with this – a set of sources of formation of financial resources of agricultural enterprises from the parameters of industry output of products, intermediate consumption, consumption capital, taxes and subsidies for production, the level of remuneration of employees.

It is claimed that the process-oriented management of full variable costs of operational activities for the cultivation of agricultural products as a dynamic element of product cost management eliminates the disadvantages of traditional methods of periodic calculation of constant and variable production costs when summarizing activities after the end of the reporting period. It is considered as a tool for making preventive management decisions in the field of regulation of production costs flows, formation of the target cost of production, distribution of general production and general indirect costs between the executors of business processes. The expected results of the cost analysis of management functions, as a mandatory element of process-oriented enterprise management, are an increase in the level of productivity of activities, a predictable and predictable decrease in the level of cost, complexity and time spent on the implementation of business processes. The characteristics of three components of the processally oriented management of cash flows of direct costs for the production of agricultural products are given. Adaptation of the

instruments of operational cost management of the centers of responsibility to the system of control in the management of finances of an agricultural enterprise is proposed to be carried out in the process of implementation to the list of methods of regulatory impact of saving production instruments, which is focused on diversion of production of final products in small ordered batches, ensuring conditions of survival, growth and development with the achievement of the required level of profitability, introduction of principles of integrated corporate management, value engineering. It is emphasized that the conglomerate association of methods and means of targeted accounting of cost flows, cost calculation for the volume of products sold, cost management of its individual types, functional group management allows configuring the Kaidzen cost management system during the life cycle of the agricultural enterprise within the cash flow control unit in financial management.

It is stated that the expected consequences of **improving** the current approaches to assessing the factors of direct influence of the external environment on the formation of financial results of activities, establishing average parameters of influence of peculiarities of regulation of cash flows to financial condition by means of strategic analysis should be to increase the level of awareness of business entities about the potential of financial resources formation, the level of investment efficiency, financial security quality of management of financial activities of agricultural enterprises. The results of the analysis of factors of the internal environment of activity, the receipt of which allows to complete a comprehensive assessment of the financial position of the enterprise, should ensure the possibility of making effective decisions on increasing the level of their stability, identify indicators of financial stability, solvency, business activity, profitability of products, assets and funds, integrate the listed indicators into the control system in financial management, increase net cash flow from operating activities. The innovative proposals formulated in the paper on the implementation of operationally oriented budget management activities for the cultivation of livestock products to the system of control in financial management are based on a comprehensive take into account the peculiarities of systematic production of final products by a specialized agricultural enterprise on the basis of controlled, rhythmic in time, predictable, consistently continuous cyclical reproduction of the chain single production and technological processes. The proposed sequence of compilation of a system of budgets of saving production as part of control in financial management allows to

formalize the processes of analysis of the chain of activities that create value, as a guarantee of obtaining competitive advantages in the selected segment of activity by the production enterprise. The proposals formulated in the paper to regulate seasonal fluctuations in net cash flow from the main activity ensure a reduction in the operating cash cycle, reduce the need for funds for its maintenance and minimize the risks of inflationary losses. They are based on the modeling of situational changes in the ratio between the indicators of external for the enterprise objective seasonal market demand, as well as its controlled indicators that form the duration of its operational, production and financial cycles.

Keywords: cash flows, activity budget, controlling, financial management, financial management, agricultural enterprise.

***Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:
Публікації у наукових виданнях, які включені до наукометричних баз даних
Scopus та Web of Science***

1. Malakhovskyi Y., Gamaliy V., Zhovnovach R., Kulazhenko V., Cherednichenko M. Assessment of the risks of entrepreneurship as a prerequisite for the implementation of innovation projects. *Journal of Entrepreneurship Education*. 2019. Vol. 22, Issue 1S, P. 127-133. Включено до **Scopus** (США) (заг. обсяг 0,32 друк. арк., особисто автору належить 0,11 друк. арк.). Особистий внесок здобувача: досліджено засади оцінювання ризику запровадження концепції контролінгу в управлінні фінансами як інноваційного проєкту.

Статті у міжнародних наукових виданнях

2. Xabibullayev I., Zhovnovach R., Petrova M. Model of assortment optimization and inventory management in enterprise. *Economics and Finance* (Велика Британія). 2021. Vol. 9. Issue 1. P. 31-46. Включено до Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США), ROAD (Франція), Crossref (США), DRJI (Індія), Ulrichsweb (США) та ін. (заг. обсяг 0,68 друк. арк., особисто автору належить 0,29 друк. арк.). Особистий внесок здобувача: розроблено прийоми управління запасами товарно-матеріальних цінностей у процесі запровадження контролінгу сезонних коливань потоків грошових коштів підприємства реального сектору економіки.

Статті у наукових фахових виданнях

3. Чередніченко М.Г., Руденко Л.А. Концептуальні засади організації внутрішньогосподарського контролю на підприємстві. *Наукові праці*

Кіровоградського національного технічного університету: Серія: Економічні науки. 2017. Вип. 32. С. 239-248. Включено до Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США) (заг. обсяг 0,71 друк. арк., особисто автору належить 0,5 друк. арк.). Особистий внесок здобувача: досліджено особливості організації системи внутрішньогосподарського контролю та розроблено пропозиції щодо його вдосконалення у напрямі підвищення ефективності планування і прийняття управлінських рішень.

4. Чередніченко М.Г. Роль контролінгу в управлінні фінансами підприємства. *Академічний огляд. 2017. Вип. 47 (2). С. 32-39. Включено до Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США), Polish Scholarly Bibliography (PBN) (Польща), DOAJ (Велика Британія) (заг. обсяг 0,62 друк. арк.).*

5. Жовновач Р.І., Чередніченко М.Г. Система контролінгу у забезпеченні стабільного розвитку підприємств реального сектору економіки. *Ефективна економіка. 2017. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6201> Включено до Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США) (заг. обсяг 0,70 друк. арк., особисто автору належить 0,39 друк. арк.). Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність впровадження контролінгу як системи управління процесом стабільного розвитку підприємства з урахуванням специфіки діяльності*

6. Чередніченко М.Г. Удосконалення контролю доходів та витрат майбутніх періодів на підприємствах сільськогосподарської галузі. *Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія: Економічні науки. 2018. Вип. 28-2. С. 166-169. Включено до Index Copernicus (Польща) (заг. обсяг 0,41 друк. арк.).*

7. Чередніченко М.Г. Аналіз чинників, які впливають на фінансові результати сільськогосподарських підприємств. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2020. Вип. 4(37). С. 220-227 (заг. обсяг 0,38 друк. арк.)*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Чередніченко М.Г. Проблеми розвитку внутрішньогосподарського контролю на підприємствах України. *Шістнадцяті економіко-правові дискусії: матеріали Міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (Львів, 15 берез. 2017 р.). Львів, 2017. С. 90-92. (0,13 др. арк.).*

9. Чередніченко М.Г. Внутрішньогосподарський контроль в системі управління інтегрованих агроформувань. *Інноваційний потенціал сучасної*

економічної науки: матеріали Міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (Тернопіль, 17 берез. 2017 р.). 2017. С. 77-79. (0,15 др. арк.).

10. Чередніченко М.Г. Роль внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 30-31 берез. 2017 р.). Запоріжжя: Запорізький національний технічний університет, 2017. Ч.2. С. 462-463. (0,09 др. арк.).*

11. Чередніченко М.Г. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з оплати праці. *Пріоритети розвитку підприємств у XXI столітті: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (Кропивницький, 29 листоп. 2017 р.). Кропивницький: Центральноукраїнський національний технічний університет, 2017. С. 120-122. (0,12 др. арк.).*

12. Петрова М.Г. Роль контролінгу в системі управління фінансами підприємства. *Сталий розвиток України, проблеми та шляхи їх подолання: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 14-15 листоп. 2019 р.). Маріуполь: Державний вищий навчальний заклад “Приазовський державний технічний університет”, 2019. С. 77-79. (0,13 др. арк.).*

13. Петрова М.Г. Особливості формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 14 квіт. 2020 р.). Кропивницький: Центральноукраїнський національний технічний університет, 2020. С. 127-130. (0,18 др. арк.).*

14. Жовновач Р.І., Петрова М.Г. Контролінг як інструмент управління підприємством. *Сучасні проблеми економічної теорії, маркетингу та моделювання соціально-економічних систем: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (Кропивницький, 28-29 квіт. 2020 р.). Кропивницький: Центральноукраїнський національний технічний університет, 2020. С. 12-14. (заг. обсяг 0,14 друк. арк., особисто автору належить 0,1 друк. арк.). Особистий внесок здобувача: досліджено зміст функцій менеджменту, їхній зв'язок зі структурними елементами системи контролінгу в управлінні фінансами підприємства сфери матеріального виробництва.*